

ЧЕСТИТА ПЪРВА ПРОЛЕТ!

Кирил Христов

ПРОЛЕТ

Ти чул ли си как свири чичопей,
когато пролетта се кичи в бяло,
синигерът със страстните му трели,
цвъртеж на лястовичка полетяла.

Упойван ли си с мирис на трева,
с ухание на теменужки диви,
куп бисерчета в тъмната гора,
с които се закичват самодиви.

Целуван ли си ти във ранно утро
от слънцето окъпано в росата,
когато леко тих ветрец подухва
и нежно те погалва по косата.

Заспиваш ли си вечер уморен,
когато вънка влюбен славей пес,
от пролетта погълнат, покорен,
в далечната луна очи зареял.

Петя Дубарова

ПРОЛЕТ

Повярвали в лудия смях на петлите,
в звъна на камбана с нестройно сърце,
взривяваме зимната броня на дните
с момичешки устни, с момчешки ръце.

Мокрее стопеният сняг по косите.
Красиви сме в джинсите от кадифе.
И чувствам как огън на кръгове скрит е
в очите ни с тежкия цвят на кафе.

Мостове, задрямали сфинксове, дюни...
Със наш седемнайсетгодишен размах
възсядаме, будим... Но кой ли целуна
косите ми светли от слънце и прах?

Дали ме докосват по светлото чело
смутените устни на дръзко момче?
А може би просто задъхана радост
в косите ми блика, в кръвта ми тече...

Константин Величков

ПРОЛЕТ

Весело е на сърцето,
ето дойде пролетта.
Слънце грее на небето,
вредом лей се светлостта.

По полето, по горите,
под небесний синий свод,
вредом гледат ми очите
радост светла, нов живот.

Между брегове засмени
тече бистрата вода,
по ливадите зелени
блеят рунтави стада.

По дърветата цъфнали
с миризливи цветове
птички красни са запяли
с най-приятни гласове.

Всичко мене на душата
сладко шепне да се смея,
като птичките в гората
да се радвам и да пея.

Пейо Яворов

МИНЗУХАР

Току-що пролетното слънце
изпрати първичка целувка на полето –
и ти прибърза, минзухарче,
да вирнеш хубава главица
към небето.

На младата пролет първа рожбо,
кому е твоята усмивка
росна, блага?

О, нивга младенец невинен
така благат не е поглеждал
майка драга!

А никаква ли черна мисъл
под грейнало чело не криеш,
цвете мило?
Че може утре замразено
да клюмнеш мъртво, щом си толкоз
подранило?

Напразно питам. Ти спокойно
и радостно лице подлагаш
на лъчите,
тъй щедро днеска що разлива
засмяно блесналото слънце
в синевите.

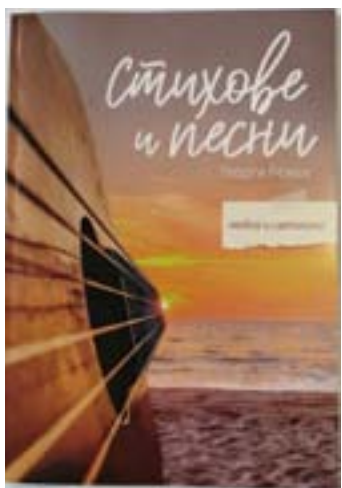
Цъфти безгрижно! Тъй сърцето,
когато щастieto грейне
и го стопли,
не ще да знай бедите бъдни,
че в него място не намират
горки вопли.

Художник: Емануил Попгенчев, Благовещение

НОВИ КНИГИ

НЕБЪДНА СЪКРОВЕНОСТ

Заглавието повдига въпрос: тогава защо я пишем? Искам да ми е чиста съвестта, излагам мечта, понеже осъществяването ѝ било би полезно за всичките българи.

Моя смиреност живях в Бразилия десет години, с три престоя (1972-2004), заведжайки печатната и културна дейност на легацията/посолството ни. Така с приятна изненада разбрах, че в най-многолюдния тамошен град Сао Пауло има Музей на португалския език. Почудата ми бе двойна: а) колко ли страни са онагледили по такъв похвален, ала и скъпо струващ, начин любов към родната си реч; б) португалският е бил занесен в Южното Задморие от нашестевници, без малейша, чак никаквейша връзка с говорите на заварените от тях тамошняни. Значи: бразилците са направили музей, възхваляващ изказност, прехвърлена от дошляци, навляци, с оръжии, кръвопролития, заграбили огромни чужди, индиански земи, днес оная страна е с над 800 000 кв. км. по-голяма от материка Австралия. Но с течение на времето иберийската изказова умятност стнала яка обединителка при възникване, обособяване, развитие, уякчаване на нов, макароще колониален народ. И ако днес той съществува населенчески, културно, стопански, държавно, и то бързо напредващ, чеден е приниост на португалския език, нявга корабно занесен презокеански, староседелските първожителите били безписмовни.

Напомянка: в 1872-а бразилските власти осъществяват първо преброяване, жителите били 10 милиона, сега надхвърлят 200. Музеят е основан през 2006-а и никак случайно тъкмо в онова поселище, ибо там е най-голямата съсредоточеност на португалоговорещи в света. Впрочем тоя език е официален по четири континента в осем държави, сборно превишавали 300 милиона обитатели, ето защо Музеят си е тъкмо на място. Разполага с постоянни, временни, пътуващи изложби, така че дейността му не се ограничава

единствено в сградата. Той е сред най-посещаваните бразилски музеи, първите десет години посетен от почти десет милиона души. Португалците нямат музей на своя език, не съществуват

другаде и в ширната португалоезична общност. Уви, навявя ми тъжни мисли, в кратце обобщими до следното. Ще ли някога отимаме Музей на българския език? Нима родната ни реч омайна, сладка не го заслужава? Мигар неговото участие в препредялгата и трудна съдба на българите е по-маловажно спрямо португалския за ония южняци? Защо въобще и през ум не ни минава такова отдаване на синовно-дъщерна почит? Днешните му носители/ползватели/омърсителители в голяма степен, може би преобладаваща, сме поджокоросвани = обладани от дух на отрицание пред нашето, отечественото, узнавайки за нещо подобно, в случая с Музея, най-често първите ни думи са тая няма да я бъде, с такава присъда отбиваме топката, ибо както е писал Дякона Игнатий до комитетски съратници „и работа трябва, братя, работа“, пък отказът ни спасява от тегобата да се трудим на ползу роду, виж, да беше на ползу джобу..., без товарещ Сталин действаме по сталински: нямаме цел, нямаме проблем.

Нали за мечтайкане данъчните власти пари не вземат (за сега и неизвестно до кога), ше притуря: въпросното учреждение може да бъде именувано „Музей на българската словесност“, тъй би обхващал и книжовността, отдавна битуваша в своето второ хилядолетие, на пук демократиясалото безхаберие на държавата.

Румен Стоянов

ДА СИ СПОМНИМ - 90 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПЕНЬО ЦОНЕВ

ПЕНЬО ЦОНЕВ (Атанасов) е роден на 1.02.1934 г. в с.Драганово, Велико търновско. През 1942 година отива в Германия със семейството си, което се занимава с градинарство. След Втората Световна война през 1947-ма си идва в България

с по-големия си брат. Връщат го с две години назад в училище, защото немското било “фашистско”. Напуска. Става член на Земеделския младежки съюз. Вкаран е в затвора за три години, заради позиви срещу властта. След излизане работи по националните обекти като строител. Бил е синхронен преводач от немски. Пише стихове още в затвора. След промените издава 4 стихосбирки и една книга с разкази “Нищо случайно”. Членувал е в Съюза на свободните писатели и в Литературния клуб към читалището в Горна Оряховица. Приятел е със съгражданина си, писателя и преводача Румен Стоянов, който му изпраща писмо и снимка от Хавана, където е следвал тогава. На гърба на снимката пише: „На хер Атанасов - от синьор Стоянов, 19 август 1959-та“ (снимката поместваме по-долу). Умира на 20.12.2006 г.

Светла Йорданова

На Пеньо Цонев

„Тук е свободно, седни до мен!“- погледнах човека, а очите му дълбоки, съдбовни, дошли от Акаша. После целуна ръката ми. „Добре дошла! - той продължи, никой до мене не иска да седне, сякаш с нещо плаша хората!“ Какво пък - си казах- малко трмава, самотен, но вежлив, наивен, отдаден... Извади лист - стих ми прочете, слушах и кимах, а той се усмихваше: „Du wirst talentierten sein als ich!“ * - комплимент, че съм толкова млада! След тази първа среща по залез, той все ръката ми целуваше, сякаш преди век съм родена. А столът до него - винаги празен, всъщност беше само за мен... Така ще запомня в него човека - джобът му пълен със стихове, искаше с душата ми да си говори. Ранен от живота, за внимание жадан, той завинаги в нея остана. Годишните - влакове, така отминават, отиват си тъжно и мои учители...

Влак заминава, но спомен остава - „Тук е свободно, седни до мен!“ Но звезди са вече очите ти...

* От немски: „Ще бъдеш по-талантлива от мен.“

Пеньо Цонев

КЪМ СВОБОДАТА

Божествена си, светлина на душата ми. Не ме оставяш да заспя. Земната любов идва късно, винаги късно. Младостта ми в затвора умря. Мисълта ми за теб не се умори и към теб се въздига. Любов и свобода. Как и двете да възнаградя?

СТАРАТА КЪЩА

На покрива годините тежат и пропукват керемидите. В гредите червей дълбае, дълбае сякаш в моята душа.

Там, под тавана, отдавна заглъхна детският ни глъч. И пърхат само прилети. Преминава лъч през покрива нагърчен - това е окоето на мама от съзвездие Лъв.

ДЕТЕТО НА ЗАТВОРА

Наричаха ме всички тъй във Плевенския затвор през петдесет и трета. Не дете, но и мъж не бях, В мъх беше моето лице, душата ми - при мама. Найве - затворът!

Играчите -

отереща на вишката, само чакаха до решетката на килията да доближа. И да ми видят сметката.

СРЕЩУ ЗАЛЕЗА ВЪРВЯ

Срещу залеза вървя, Впрегнал в колесницата Пегас. Аз като Икар ще изгоря, щом достигна сетния си час.

Птиците отиващи да спят, поздравяват ме с крила, щурците свирят в своя път вечната симфония на младостта.

В злато греят хълми и гори, над полята слиза залез тих. Нека залезът да догори - аз от него мъдрост пих за своя стих.

19 юли 2003

Драганово – гнездо на поети

С ЦЕЛУВКАТА ТИ ГУБЯ РАВНОВЕСИЕ... И ЩЕ СЛУШАМ КАК ТРЕВАТА РАСТЕ...

Таньо Клисуров

ВРАГ

Врагът ми стана мил със мене. Напрек бях. Някъде греша. Претърсвах с болка и съмнение обрканата си душа. И питах се: кого предадох? Нима на своя род за срам аз с някой Юда пих и ядох и обещах да се продам – за сребърници във валута или афери със жени? И в миналото си се дутях – там някой да ме обвини. Пресявах грехове и грешки... Не съм допускал този ден: врагът ми просто по човешки бил от враждите уморен.

ВЕЧЕР В ПАМЕТ НА ПОЕТ

Салонът полуразен. Не пристигна маситият критик, за да представи посмъртно отпечатаната книга. Защо да дойде? Мъртвият не може

от гроба си сега да се изправи и на критика служба да предложи. Така че само тъжната вдовица ще каже няколко начални думи...

Отзад изглежда си разказват вицове и става някак неудобно шумно пред блясъка везапен на съзлата. Дошли са все пак пишещи събратя

на мъртвия поет. Те се изреждат да го възхвалят, ако не за друго – да вдъхнат поне мъничко надежда в душата на нещастната съпруга.

И толкоз...

Купчината книги е огромна. Продадени са две. Но в тази криза не можеш да се сърдиш, че не влиза във домовете повече духовност.

Горчив акорд. Чистачката най-послед столовете подрежда с морни длани и си мърмори: „Да не дава Господ синът ми занаят такъв да хване!“

ЖЕНСКИ РОД

На съществителните водопада в живота ме залива ежечасно – достойни за възвишена тирада, те вечниките са български, прекрасни. Да кажем: свобода, любов, надежда... И да добавим: работа и младост... Случайно ли са в женски род? Изглежда към този род изпитвам мъжка слабост. Вълнува ме с извивката гърдата ти, с целувката ти губя равновесие. И те са в женски род. Не съм безпътен и нито пък съм херувим небесен. Когато други аргументи нямам, досещам се за думата Родина. От женски род. От който е и мама. Не мога женски род да те отмина!

ПИТАМ

Менихме и посоки, и кумири. Кой образ свят до днес е оцелял? Моралното, което днес се шири, до вчера беше липса на морал.

Защо, кажете, в скъпното Отечество старикът беззащитен е пребит, а думите, в молитвите изречени, превърнаха се в текст на чалга хит?

Не ми се оправдавайте с промените, пили душите ни жестока пила. И питам: същата ли е кръвта във вените, пак българска, каквато е била?

Или е друга и от страх облъчена – в поклон пред императорския Рим? Играят с думите жонгльори сръчни. Къде си, роден дух непобедим?

БЪЛГАРИЯ ТЪРСИ ТАЛАНТИ

Талантлив народ сме. Хиляда и триста години доказваме този факт. Покоряваме висоти на прима виста. Особено – ако повлечем крак –

да идем в чужбина. На местна почва срещу талантливия ще проведе... Крак ти подлага някой, започнеш ли да го надрастваш с една глава.

Донос ще драсне, открита атака срещу талантливия ще проведе... У нас предимството е за средняка, който се пръква, не знам откъде.

Той е с обноски, с властта е галантен и си знае личния интерес. И виж: в родината на куп таланти някой бездарник изгрива днес.

Ще ги родим отново, в това съм сигурен – талантливите българи – пак и пак... Да ги родим обаче – съвсем не стига, ако ги хвърлиш пред чужди праг.

ВЕТЕРАН

От ранната младост до края на своите дни човек се сражава в големи и малки войни. В големите блясва героят. Обезсмъртен. А ние умираме в малките, в мирния ден.

Война за насыщния – винти юзди, стремена. Война и с любимата, нежно-жестоката война. Понявга – с децата си, всъщност със своята кръв. Война да не си сред последните, щом не си пръв. Покриват те рани. Накуцваш. И знакът е „стоп“. Но ти ще воюваш. От сутрин до вечер. До гроб. Накрая те качват на кръста, набързо скован. Медальт за храброст къде ти е, мой ветеран?

Мина Иванова

*** Съзвездие от осем кратки букви е моето единствено спасение. Затвори ли очи, край мене рука река в зелено, бяло и червено. Гласът на моята земя е тъмен. Бодли препъват пътя на реката. И всеки ден търкала се, разпънат между насыщния и свободата. В море от мрак и под небе бездушно крилете си орелът търси сяло. В несретата безстийникът е шумен. Мълчи, мълчи сурово планината. Мълчат мъглиите над ждрело бездънно. Безмълвен е духът на Караджата, вторачен в нас, в очакването стръмно - да заечи в душите оня вятър, под който рухва делникът кошмарен и пукат костите на времената, затрупали с отровна тлен България... Народе???? Ще оставиш ли бедата да раздоби отново снопа пръчки? Или ще въцнеш чело и, намръщен, съдбата си в томрука стиснал здраво, ще сториш чудеса, за да възкръсне единствената, вечната България!

АРХАНГЕЛОВА ЗАДУШНИЦА

Оня хълм златоглав, приютил и прегърнал навеки доброта на дядо и на баба престилката синя, се надига в съня ми. Гласът му е прашина пътека. До сърцето ми слиза и превърта обратно годините.

Много хиляди дни ме очакват очите ви скрити. Побеляло небе се отваря под горещия вятър. Синьо - златно е всичко край мен. Тишината е птиче, спотаяно в тревите. Под сушата чезне земята.

Бавно крача към вас. Мълчаливо в праха коленича. Влизам в чистия свят на прегръдки, любов и надежди. По зелената нива вечер щури агнета тичат... Дядо, светъл, усмихнат и жив, за ръка ме повежда...

Оня дъх на петунии... Синята вечерна песен на звездите, на приказки нови и стари, на обич... Гроздов сок пълни дните. Животът е топъл и лесен... И далече са всички предателства, злини и тегоби.

Много дълго вървах. Но съм тук, преродена и нова. Ден за прошка е. За среща с душите любими. Сред безпътните сили небеси са горе и моите два процаващи ангела, тихо бдици, незрими.

***

Все по - бързо върти се кръгът на сезони и време. Все по - кратка е топлата стръв на деня. И в измания блясък на залеза сбоят си вземат добрините, отдавна изгубили своята цена. И потъват в горчивите длани на здрача всички тъжни надежди, нестигнали брод. Под вечерните стъпки нечути тополите плачат, А заспали рани отново кървят - доживот. Но в дълбоките нощи, когато земята заспива и затихва човешката за суета, крехки капки Любов от небесните прерии слизат и полета, безшумно и нежно лекуват света.

СЛОВЕСНОТО БОГАТСТВО В ПОЕТИЧНАТА КНИГА „ЗАД ПРЕДЕЛА НА ДУМИТЕ“ С АВТОР РАДКА АТАНАСОВА-ТОПАЛОВА

Георги

Икономов

2400 МЕТРА

Когато се качих на Мачу Пикчу, осъществих мечтата си от детството. С годините неустово го исках – оказа се, че никак не е лесно...

И не защото е „в царевичка“, на десет часов полет разстояние. Години минаха, докато чаках духът ми да достигне състояние –

желано да превърне във възможност, енергията да си слеза фазата... Аз тръгнах, пренебрегнах всяка сложност. Жадувах да достигна до екстаза

на тази среща с инките и Бога им, на този тръпнещ допир със отвъдното... Успях да си внуша, че ще го мога, ще стигна „горе“ малко преди мръкнало...

Но първо се качих на Титикака – когато знаете от кръстословицата. Когато после продължих нататък, оказа се, че тръгнал съм надолу.

Защото Мачу Пикчу е във ниското (говоря съотнесено към Андите) и Мусала над него би надвиснал, едно до друго ако ги поставите!

ХОРО

Сънувам Ви понякога, приятели, та чак не ми се иска да се будя... Енергия, от някъде изстрепана омая ни, подобно пеперуди

поели своя път към светлината, трептящи не с крилата, а с дущите си... Таки щастливи бях в малкото ми ято, та не видях от мене как отлитаме...

Събираме се само половината, но всичките живеете в сърцето ми. Приятели, щастлив съм, че Ви има! Благодаря Ви от сърце, че ме приехте!

Надявам се, че танца, който почнахме ще тропаме до портите на Рая! Кой знае? Може пък хорото да продължи и след това, в безкрай!!!

ДО ВЧЕРА

Не се оплаквам. Времето реши да претърсва тежката си сграда. Нормално е – то старото руши. Отваря място ново да създава... Със други думи вече любовта описват и съвременни поети. Не чакам в тях прибди да звънят или луната трепетно да свети... Не се използват вече „свят“ и „плам“... Не се редуват страсти и възнения... Оттатък няма. Всичко е оттам. Есето ме зовам стихотворение... Не обинавам никой. Тези е света. Когато ние бяхме господари – животът ни бе плам и светлина... До вчера. Днес сме само стари!

РЕКВИЕМ ante factum

Не ме жалей, земя! Недей ме връща, когато аз към теб съм устремен. От спомени не мога да си мръска, а цял сияя, като летен ден.

Не търся рамо, болка да изплача, а да разкажа миналите дни. Не съм поробен страдах неудачник, за който след смъртта ще се мъчи.

Защо към тебе ивам неповикан? Недей ме нипа! Просто приеми ме. И нека да останат два три стиха, които величави моето име.

След стихосбирката „Коя ли съм?“, издадена през 2017 г., плодивската поетеса Радка Атанасова-Топалова представи шестата си поетична книга „Зад предела на думите“ – една изцяла, женска, очовечаваща поезия. Включените 122 стихотворения са разпределени в четири раздела: „Светло небе“, „Морски екзизи“, „Между небето и земята“, „Смълчано небе“.

Първите два раздела са емоционално наситени с възприятия, утвърждаващи светлото жизнено начало. Те са в синхрон с прелестни природни картини. В тях шеста духът на любовта. Звучат мелодично – песенно. Ще цитирам „Знак“, като знаково любовно стихотворение и „Мой стих“, за да разберем отношението на автора към творчеството му.

„Дойдох от другата земя – в мечти роде-на“ – твърди поетесата. „И бях зората ти. Небето. / И пристана. Шептища раковина. / Земя. Природен катаклизъм. / Реката бях – плавателна и тиха.“...Тук образът на жената е необозрим като непозната галактика. Внезапното идване на любовта е оприличено на стихия. В текста е написано „природен катаклизъм“. И още един образ има за жената: „Море и нежност – до безкрай.“... Следват двата последни реда, които наричам „поантата“. В тях е вложен целия смисъл на женската изповед. Мъжът, назова „ти“, превърнал се във брод / ми даде знак... за да остана.

„Мой стих“ като синоним на „последният стих“ разкрива характер, мотивация и обреченост на творца, занимаващ се с поезия. Разкрива нещо толкова сакрално, без което той не може. Посветил ли се на словото, дължен си „да преброиш Земята“ с цялото самосъзнание, че въставащ срещу ретроградното – „чупиш окови, роних скали“. Раздавай на жадния за познание „своята риза“ – метафора като израз, но синоним на духовното, страдание и прозрение. Ето същността на истинското изкуство и цената, която плащаш, за да постигнеш върховно удовлетворение от своето творение.

Трети и четвърти раздел със съответните названия „Между небето и земята“ и „Смълчано небе“ са промисъл с философско-социална стойност. В тях текст и подтекст отварят необозримите пространства за мисловност и съпреживяване. Дават отговор на въпроса, какво се промени в генотипа на българина?!... В „Между небето и земята“ изобилстват къси стихотворни форми, съчетание на колорит и пластичност, мисловни конструкции с асоциативни възприятия. Такива са „Мъдра тишина“, „За смисъла“, „Светулки“. И „Сенки“, „От небето жар“, „Към Бога“, „Изтичат букви“ – все значими поетични бисери за българската идентичност, религиозно-обредна традиция, култура и минало. На всички тези въпроси, в четвъртия раздел на настоящата книга е дадена по превъзходен начин обобщената визия във философски синтезиран вид. Не мога да не подчертая възхищението си от „Българка

бяла“, „Тракийска кръв“, „Ще разгяра“; „До девета земя“, „Оцеляло небе“!

Предметът на тази книга впечатлява с обхвата на лиричния „Аз“, преброял дебрите на думите в размисъл, съзнателно търсещ неперходното в генотипа ни на българи, оцеляващи в объркано съвремие. Неперходното като извор на национално достойнство е способ за пребъждането на българското племе. Срещаме се с философски обмисляна лирика, преливаща от любов, наситена с бляска спрямо дъжите на обществото в днешния обезсмислен от добродетели живот. Анализът в книгата е прецизен и строг. Често изказът прилича на притча, а поантата носи гражданско-социален пласт като болезнено личен. В разширения диапазон на лиричния „Аз“ индивидуалното, личното в изповедния тон се идентифицира с общочовешко-значително. Обърнато е внимание на родовия корен и родствените връзки. Регионалното в местния колорит, природата и бит, подплатено с история и обредна култура се трансформира в общонационално.

Иносказателност и интимност лъжат от строфите на Радка Топалова. В разшифровката на многоликостта на интимния „Аз“, обследвайки съдържимото на тази книга, забелязваме сполучливото ползване на познания от областта на народопсихология, антропология, етногеография на България. А всичко това говори за културата на автора и стойността на книгата.

Заглавието „Зад предела на думите“ ни подесча да търсим асоциативна връзка отвъд видимата страна на текстовата структура на изказа. Когато чета и препрочитам тази книга, все се питам: -Защо тази поезия я припознавам като „своя“?

Отговорът е скрит в граматичния речев стереотип на автора!... Отговорът е в магията от словесни форми, словосъчетания и изрази, обогатени с метафори и епитети, поднесени в музикален строй. Те създават картинно-подвижния слой на езика, а мелодичността – динамиката на емоцията. Те са образци на претворена памет. Сравняваме ги с оптична бледа, през която поетесата „излива душа“. Тези стилистични особености са опорните точки в конструкцията на отработения маниер на Топалова, който с основание наричам шлифована като самородно злато реч.

Целият този ансамбъл от обогатени стилистични форми в музикален съпровод звучи ту томително-нежно, ту е вихрен като ураган: „Като теб съм, море... / гръм, стихия и нежност“. – „Нарисувай ми вятър... / да съм слънце, когато пак съмне.“/

Тази поезия носи сладостта на фолклорни заемки, възражда забравени слова, подбужда към размисъл: „вързан вятър и заглъхнали камбани, / ръждавал сърп във самотата на хамбара“; „чановете с мъртвите езици“. Стародавното минало възкръсва в традиционните български обреди като нестинарство, ладуване, молитва за дъжд. Изровени са запзените в генетичната ни речева банка сакрални думички и изрази. Например в „Българка бяла“ е показан транс в танца по жаравата. Баба започва ритуала, изувайки калцуните, за да го предаде на девойка. Ето как звучи хороводът от думи: „Кръшната... стъпка във стъпка, / дееше думи несен в полето./ – „Ситната, ситната, ситната... / а в очите – бури и слънце сред мълиня.“ Следва реда: „Бавно обуваше баба калцуните“. Това е краят на трансa. И веднага зашметяващата ни поанта: „Българка бяла... Вселена безмълвна. Хайде, девойко! Боса и силна! И мъдра!“ Това само напътствие ли е? Не е ли гласът на предците, изригнал срещу нашето неверие, леност, скудоумие, бегство от корена, обезличило ни като нация?!... Тази мисловна конструкция е умислено търсена, провокира ни с провинция. Ето още един пример в тази насока. От стихотворението „Към Бога“: „Жена

и огън – кремъци живи, / стигат до Бога горещи и стръвни.“ – „Спряло е времето, / затынало в киша/ Само в стария кремък / жива... България диша.“

Усвоила виртуозността на ритмичната стъпка, в шестата си стихосбирка Радка Топалова ни изненадва с ефекта, заменил римата. Следователно тази някога задължителна норма не се спазва от авторката. Тогава къде е разковничето на тази поезия? Формата е само черупката на мисълта. Съдържимото вътре избухва, помита всичко, влудява... Къси, почти безблагодни стихотворения, с вътрешно напрежение, което според габарита на мисловност преструктурира връзки и мостове в нови измерения, е отличителната черта в езика на Радка Топалова. Инженерната мисъл, навикнала професионално да търси експеримента, да не се доверява на „изпитани“ рецити и методологии, не допуска клишета. И бди зад звънливата реч умозаключението да е логично-вярно, поетично-точно и по възможност синтетично-кратко. С педантична критичност Топалова обследва процеси и явления на битово-социално ниво, свързани с човешка адаптивност или непригодност, за да „закове“ първопричината и последствието. И е най-добра в синтеза на краткото излизане. Ето същността на поетичния слог! Отличителен белег в стилистиката на Радка Топалова...

Румяна Шопова

РАДКА АТАНАСОВА-ТОПАЛОВА е автор на шест поетични книги: „Шепта светлина“ - 2004 г., „Хляб и пръст“ - 2006 г., „Дъждовени очи“ - 2009 г., „На тишината гласа“ - 2015 г., „Коя ли съм?“ - 2017 г., „Зад предела на думите“ - 2022 г. Член на СБП, от 2023 г. на СБП и на СБЖ.

Нейни творби са печатани във в-к „Литературен Пловдив“, „Литература и общество“ - Варна, вестник на българите в САЩ и Канада - „България сега“, „Литературен глас“ - Стара Загора, „Словото днес“; в списанията „Матадор“ и „Родопско слово“.

В часът на окосената трева

Огояват дърветата.
Обосват дълбоките корени
и се стели мъгла
над баири, полета и хора.
Под висони и диеи треви –
скрити камъни, злато, руини.
Тази плодна земя –
кръстопът е на бури,
победи, разлития,
Не юлят се семената.
Угарта е мирак...
Скрила в пазвата си сила
и надеждата за жътва.
Плодна земя незасята,
сън сънува под мъгли
...и проклетия.
Змяни пробяват,
съска косата.
В празни дворове
на отпоси пада трева
над пътеки заглъхнали.
Под дървета без корени,
сякаш застинали –
в часът когато
гърчи се – ... Родината.

Хляб

Омесих първия си хляб
със вкус на свобода
и на глухарчета.
Завит в месал
разчулен на върха
на планината
презърна моя свят
във нафора
за първото причастие.

„ШИРОКО ОТВОРЕНИ ОЧИ“ НА ВЛАДИМИР ШУМЕЛОВ

Сборникът „Широко отворени очи“ обединява критически страници в областта на оперативната литература критика, писани от Владимир Шумелов в периода 2018 – 2022 г. По този начин тя продължава неговите критически опити върху българска и преводна литература близо 30 години насам.

В този проект жарпът е относително хомогенен – оперативна-критически текстове (от ревю до статия) – само върху книги на български автори, издадени в определен период (2018 – 2022 г.) и рецензирани по определен повод (или без повод). Както и при предишни негови книги корпусът от текстове с литературна критика не звучи стилово разнопосочен и ръкописът изкуствено сглобен. Именно критичност Топалова обследва процеси и явления на битово-социално ниво, свързани с човешка адаптивност или непригодност, за да „закове“ първопричината и последствието. И е най-добра в синтеза на краткото излизане. Ето същността на поетичния слог! Отличителен белег в стилистиката на Радка Топалова...

Общо представените книги на български автори тук са 72, а целта на това изследване в голяма степен е представена в уводния текст „За критиката“ (нещо като кредо на дългогодишните му занимания).

„Широко отворени очи“ включва раздел с наблюденията на автора върху отделни заглавия на автори в периода 2017 – 2022 г., представени хронологично

– Георги Господинов, Десислава Неделчева, Христо Добровитов, Мая Славова, Данка Калчева, Кирил Попов и др. В отделни раздели са представени дебютните книги от националния конкурс „Южна пролет“ – 2020 г. (протекъл онлайн в условията на пандемия), книгите от конкурса за Габровските „Априловски награди“ (2020 г.), както и прозаическите книги от Годишния литературен преглед в Бургас през 2021 г. Наблюдава се както откриването на нови

имена и тенденции, така и връщането към книги на вече представяни автори (в тази и предишни книги на Владимир Шумелов), което е полезно откъм постигането на плътност и пълнота в критическата презентация на дадени автори. Тези текстове не държат да йерархизират, да създават субординиращи списъци от имена и книги; те имат задачата да покажат един (субективен) поглед върху българска литература, в голямата си част останала необследана критически и медийно – и в столицата, но повече извън нея; тя излиза от презумпцията, че „описването на съвременната българска литература“ (вж. Антоанета Алипиева и едноименния й текст в ел. сп. „Либерален преглед“, 1.05.2010 г.) е непрекъснат процес, че тази дескрипция (хоризонтална или вертикална), покрай скритите рифове за несъвършенство, субективизъм, локалност или „балканизация“, е необходимост за литературната (и не само) история.

Йордан Атанасов

Владимир Шумелов, „Широко отворени очи. Критически страници (2017 – 2022)“, ИК „Огледало“, С., 2023.

Иван Д. Христов

Да знаеш, че човешкото око е ненаситно, все към чуждото гледа и богатство търси, но докато го намери, и животът му си е отишъл.

Най-хубавата житна нива на времето в село имаше дядо Стоян. В местността „Лъката“ и други нашенци имаха ниви, но неговата раждаше най-едро жито, защото всяка година я тореше с овча тор.

Есенно време дядо Стоян избираше слънчев ден за сента. Шом изореше с воловете нивата си, прясната угар замирисваше на топла пръст. От браздите се издигаха пара, сякаш земята дишаше със своите гърди и тръпеше нетърпеливо да приеме житното семе и го върне стократно на стопанина по жътва.

СЛОВО ПРИ ПРЕДСТАВЯНЕ НА „СЛОВОСТРАСТИЕ“

С Йордан Каменов се познаваме задочно. Свърза ни литературната история, документите, архивите, литературното наследство. Ако трябва да съм конкретна – свърза ни историята на първата жена – издател в България. Не, тук не следва да повтора ситуацията от представянето на една от книгите на Елин Пелин, когато Александър Балабанов заявява: „Сега ще ви говоря за себе си по повод на Елин Пелин“. Само ще добавя, че пресечната точка между литературния историк и историка на книгата е в емпагийно разчитане на делото на създателите на книгата, за които слово е страст.

„Словострастие“ е книга, която се откроява с плътност и впечатлява читателя си. Емпиричните натрупвания на автора ресектират. Когато четеш, неговото „въведение в персоналистичната история на българската литература“ категоричността му те завладява. Повелителните изречения/императиви е често срещан. Образите са изтъкани в две реалности – на словото и факта. Със сигурност има доза субективизъм при подбора им, въпреки „интуицията и опитът“ (отделани в десетилетията живот с българското Слово). Детайлите, културно-историческите допълнения, житейските събития очертават нови хоризонти пред читателя – за процес, явление, литературна фактология, а Й. Каменов съумява да създаде стегнатост на изказа. Демонстрира овладяната сила на натрупването на знания. Майсторство е да изгладис наситен образ в кратки текстове. Всяка дума е важна. Словото е дълбоко и живо, езикът – изразителен, мисълта гъвкава и аналитична. Но нека оставим самият Йордан Каменов да разкрие себе си: „Като всеки голям в литературата заявява, че значимия творец не се сдобива от парченца, влияние и веяния. А се събъда следупорство да се търси, развивайки гена на заложеното зръно. Доведайки го до неповторимост, до различност, до несрещан вид.“

„Словострастие“ е портретен пъзел, който „очертава конструкцията на целия български космос“, на цялостната история на литературата ни. Сборник, който дава възможност на читателя да пътува в литературното време. Позволява ти да приседнеш до Лилиев и да го оставиш сам да разкрие себе си. Да подслушаш „Молитва“ – та на Подвързачов, за да можеш да прозреш вещната му като коректор. Увлечен от словото

на Каменов разплитах сложния живот на Траянов, изживяваш любовта му с Дора Дюстабанова... В този сборник Й. Каменов успява да възвърне желанието на читателя да преоткрие личността в литературата ни. И виждаш как колекцията от текстове формира знание, литературната емпатия, но и провокира допълнително търсене.

Според мен книгата е повикана и с друга цел. В нея прозира удовлетвено от работата върху конкретен автор и върху конкретен текст. Тя е повикана, за да разкаже за проявяването творческо любовитство, на автора, а като тематичен център в сборника се откроява страстта му към словото. И тук вече виждаме изкушението Й. Каменов и неговата зависимост. Защото Страстта по своята същност е „зависимост“, а в православния свят привличащата й сила се състои в обещанието за наслаждение и удовлетвие (св. Силуан Атонски). Всеобхватно чувство, което се усеща от всяка страница. В случая за мен са важни състоянията на автора. Страстта у него доминира и води до съсредоточаване на всички сили и стремежи, и така се ражда словострастието. Изхождайки от руслото на православния канон Каменов осъзнава, че е нарушил разрешенията за блаженствата. Да си верен на заповедите означава да се затвориш в аскетизма – казва самия той. Блаженствата подтиква да си търсач на истина и правда, да имаш чисто сърце.“ Й. Каменов осъзнава тази си страст и прави следващата стъпка – изрича грехи си. „И аз като всички имам греха да се обвързвам с нещ и сетне да му се отлащам, без да мога да мръдна. Израснах и живях с българското Слово и то само ме убеждаваше кое трябва да ценя в него.“ Затова тази книга аз чета и като изповед на автора.

Щастлива съм, че срещнах Словострастието и благодарая за споделените идеи, за неговото слово. Не само заради моите литературни занимания. Удоволствието ми прочит, освен на впечатляващата ерудиция на автора, на прецизно съществените му проучвания и анализ, съчетани с послания лични/различни светове, ме накараха да се чувствам уютно. Вече зная, че словото е страст.

А Й. Каменов може и трябва да се наслаждава на успеха си. Чрез Словострастието си той осигурява интелектуално преживяване на читателите си.

Д-р Малина Димитрова – ВТУ

МАГЪОСНИЦА

Радост изпълваше селската му душа, макар че едрата му снага тръпнеше от отмяла.

Засятата ръж на пролет избуяваше и подминаваше човешки ръс. Вятърът залюляваше натежалите житни класове като морски талазни.

Комшиите не му завиждаха, ама Ленка, която живееше сама на края на селото, се пукаше от завист. Тя беше висока, слаба жена, с котешки очи, от които проблясваха зелени пламъчета, цом се ядосаше. Всички я избягваха и се страхуваха от нея, да не им направи някоя магия, защото в село се шушукаше, че е магьосница.

Разправяха, че през нощта срещу Гергьовден всяка година, Ленка отива на някоя чужда нива, съблича се гола и обикаля нивата. Изрича някакви неини си заклинания и „превзема“ житото ѝ. Свети Георги като я виждал гола, си казвал: „Гола я, да ѝ сторя добро – като няма какво да облече, да има поне какво да яде!“

Добре, ама веднъж дядо Стоян реши да си пази нивата през нощта срещу празника и осъмне на нея. По едно време тъкмо пропяха първи петли и той забеляза, че отдолу се задава Ленка. Позна я в тъмното по походката, защото

леко накуцваше. Скри се дядо Стоян в къпините около нивата и оттам я наблюдаваше какво ще прави.

Ленка навлезе в изкласилата ръж и се съблече чисто гола. Яхна остена и побягна в галоп около нивата като занарежда: „Тука сламата, в моя хамбар житото!“

След третата обиколка счупи остена на две половини, сложи ги на кръст в нивата и занарежда: „Тука дявол да жъне, у нас ангел хляб да яде и на нас да даде!“ Откъсна няколко едри класове жито, за да ги хвърли в нейната нива. Прекръсти се и рече:

–Свети Георги, знаеш защо съм дошла?

–Не знам! – с преправен глас и отвърна дядо Стоян, скрит в къпините.

Ленка потрепера от страх и се заоглежда наоколо. Никой не се виждаше, само месечината превалише вече гористата чука и сякаш се присмиваше на голата в ръжта жена. От изток се показа и зорницата. Вечерна хладина ороси избуялата трева по синора.

Ленка отново завика сред житната нива: „Свети Георги, направи така,

че житото в моята нива да наедрее като това!“

След това затича пак гола да обиколи три пъти голямата нива. Изчака дядо Стоян да стигне до другия край на нивата Ленка, скочи и грабна дрехите ѝ. Пригаи се отново в къпините.

Обиколи Ленка три пъти ръжта и се върна да се облече. Ама какво да види? – дрехите ѝ ги няма. Повъртя се малко, заоглежда се наоколо и побягна към близкото дере. Начуни върбови клонки, за да прикрие голотата си. Побърза да си прибере в притихналото село, докато хората още спят.

Прибра се и дядо Стоян по съмнало в село. Подаде снопа с дрехите на жена си и рече:

–Петро, занеси тия дрехи на магьосницата, че може да няма какво да облече.

–Какво да ѝ кажа? – попита го Петра.

– Речи ѝ само: „Стоян ми ги даде, на него пък Свети Георги му ги е дал...“

От този ден, прибралата се гола в къщи Ленка приключи с магитите. Тази случка с времето заглъхна, като че ли не е било. Остана само приказката, че който се лакоми за чуждото – губи и това, което има.

Даниела Атанасова

ОНАЗИ НОЩ

Попитай ме дали съм те забравила, попитай ме дали си спомням всичко, дали съм преживяла с теб раздялата и за ОНАЗИ НОЩ, попитай. Попитай ме за стаята, в която целуваше задъхано гърдите ми, целуваше очите и косата, не дишахме, от щастие политахме. И нямаше значение бельото, и марката луксозна на парфюма, красиви бяхме с теб във голотата, ОНАЗИ НОЩ, по пълнолуние. И вече нищо нямаше значение – кога се срещнахме и колко сме различни, такава нощ, лишена от смирение, се пълни със греховност и обичане.

ЖИВИ СМЕ

Много мъка премина през тази земя, с кал и кървави сълзи замесена, скрила Дякона в стъпки на плаха сърна и с балканския вятър понесена. Много сълзи окъпаха тази земя, с неродените в огън горени, със отрязана страшна, хайдушка глава, с майчин плач, посред нощи студени. Много огън премина през тази земя, кървав данък платихме, еничарски, с моини скок полетяхме от дива скала, остаряхме, преди да обичаме. И след толкова мъка, с ранени сърца, още носим в гърдите си птицата, Аспарух повели, че на тази земя ще се раждаме и ще обичаме. Още живи, в гърдите ни пее Орфей, глас възшебен струи от Родопа, още българи, липсват ни само коне и към изгрева някой да води.

И ПАК ЖЕНА

Ако съм птица, нека да съм царска, ако съм звяр – да бъда единак, скала да съм – да бъда от високите, ако съм цвete, нека да съм мак. При всеки полъх вятър да ме гали, да ми напева тайнствени слова, море да съм – да бъда от дълбоките, звезда да съм – най-ярката звезда. Ако съм песен – нека съм родопска, лоза да съм със кехлибарен плод, ако танцувам – да съм нестинарка, ако е обич – да е цял живот. Ако съм име – да съм Даниела, във самодива да се преродя, от чернозем и камък хубост взела, отново българка и пак жена.

Павлина Михайлова

* * *

*Узрявам бавно
като круша,
наливам се
със сладка нежност,
избързам ли –
ще съм горчива,
забавиш ли се –
ще се пръсна.*

* * *

*Не зная
колко е чашът.
Сигурно към
десет и половина.
Ще мина
по адеите
да проверя –
ако ме няма,
трябва да е минало...*

Нежност

*Какво се случва с нежността
след неочаквана раздяла?*

*Разлива се – сметана
от чаша изтървява.*

*Замръзва – бясна лава
към океана полетяла.*

Или зноява и боли?

*А може би
пониква по гърба и дланите,
подобно люляк,
цъфнал зад оградите,
готова всекиго да изкуши...*

* * *

*Нещата се признават
във мига,
преди да те похлупи
капакът на нощта:
когато има още
спомен от дена –
може би последен.*

* * *

*Две филии хляб
лежат на масата.
Бели, меки,
с прегоряла коричка.
Няма да ги прибера.
До сутринта ще изсъхнат
и ще се втвърдят.
Малко преди мен.
Няма да ги прибера.*

ЩЕ СЕ ВЪРНА...

МЕТОДИ ДЖОНЕВ е автор на стихосбирките: „Буквален човек“ (1989), „Барутен неграмотник“ (1991), „Живяе в себе си предимно“ (1996), „Сянка в рая“ (2002), „Като Титаник за сламка“ (2006), „Просещ думи“ (2007), „Поанти“ (2007), „Неблагоденствен до поискване“ (2010), „Нощно шкафче“ (2011), „Очовчаване“ (2012), „Гаври и гаргари“, „Надига се“ (2014), „Третият закон на Нютон“ (2013), „Едночисленник“ (2015), „Над“ (2016), „Самодив“ (2017), „Прогласи“ (2018), „Заекваш мрак“ (2020), „Пълнолуние“ (2021), „Гъби след дъжд“ (2022), „Фей на пушека“ (2023).

Дебютът на Методи Джонев в поезията е късен, но категоричен и мъдър. И задължително ли е да си възрастен, за да си мъдър? „Има младост, която минава / покрай теб с бързината на влак“, беше писат В. Ханчев. И продължава: „Блясък, шум. А след малко оставаш / на перона, потънал във мрак“. Стиховете му са есенциални и къси, без излишни „тълстини“, по-често мъдри.

Методи Джонев е поет хуманист, социален поет, поет на чистотата и духовното, на полифонията, екзистенциален поет, автентичен, интровертен, парадоксален, оригинален и физиономичен поет, стилист, майстор на лапидарните форми, антиконформист, свободен творец, самотник и черноработник на стиха.

И в новата си стихосбирка „Далечен вълк“ Методи продължава безспирно да хвърля „съчки от срички / в огъня под кладата на думите“. И онзи „вълк“ вече не му е толкова „далечен“. Защото изследвайки себе си и света около себе си, той е същият Методи – критичен, скептичен, но позитивен и окуражителен към крайния резултат, „а защо ли помним всичко лошо – / като слонове / с капаци на душите...“.

Майстор на поетическата фигурация, той поставя поантата като неизменно и необходимо изразно средство – част от поетическата тъкан на стиха.

Някъде (по съвсем друг повод) прочетох, „че една картина струвала колкото хиляда думи, но понякога една дума стига, за да се опише реалната картина“. Ето това умее Методи, далечният „вълк“ „с гладни зъби, / с хладен ум“ да ни представя „реалната картина“ така: „НАПРИМЕР: небе, разпасало се високомерно, / слага прът във колелата / на превъртлялата Земя“, или иначе: „ЗИМА Е, празнуват опустелите гнезда – / спокойно е и тихо и нищичко не се измътва, / защото бременната емиграция / ще цъфне

тук напролет...“. И по различни други начини, които далеч не са „социални“ и „политически“, не са „пасторални“ или „интимни“, не са „метафизични“. Тогава?

Парадоксалният лирик, за когото поезията е „войнишка дажба водка / след отрезвителния бой...“, „моряшка доза ром / преди прегръдката със хоризонта“, „бременна котка / в нелюбовен период“, „неназовимо цяло / от поклатими нещица“, е изключителен визионер, „пророк“, който предупреждава:

*НЕ ПРОСТО с камъни –
със каменни епохи
се замеряме, ръмжим
във пещерите нискоетажни,
растем на козина наострена,
едреем откъм плоско нискочелие
и литваме да лазим
в безизходното поле
на несъстояло се човечество.*

Методи Джонев е хармоничен поет. Поет-вълк-човек, който „не бива / да е нивга сам, / освен когато дойде ред / да се спомине“.

Знам, че дотогава има много време. А Методи завършва поредната си стихосбирка с една „реална картина“ с отворен финал, в който се връща в себе си. Отново. Радвам се.

*ЩЕ СЕ ВЪРНА, казах си, при гостите,
веднага, щом изпуша в
сичките цигари,
веднага, щом обкича с нови имена
надвисналите светила небесни,
ще се върна, ще доведе и други гости,
ще ме целуват някакви жени,
ухаещи на вино и на мляко,
ще сръмнат тати и реки
от гиздаво шампанско
ще плуват към съседен океан,
а аз във суматохата
ще погостувам мъничко
при себе си,
ще затръшна възцарилата се тишина
и ще си ида.*

Владимир Шумелов

*Методи Джонев, „Далечен вълк“,
стихотворения, изд. „Алфатрадо“, С.,
2023.*

Асен Димитров - Феликс

РОДОПСКО СКАЗАНИЕ /епос/

Пил бех люта сливова ракия, водеше ме коня шарколия. Лъжи и ливади той подмина, а се спря до момина градина. Наместо мома с венче от лайка, ме посрещна старата ѝ майка.

Не ме пита: „Момко, яден ли си?“, а ме пита: „Момко, женен ли си?“... „Три години, рекох, нямам мира – турци гоия – Ахрида* умира. Зачерниха малки и големи, що девойки взеха за хареми! Сбрахме се накрая неколцина до Картъла, на една бърчина. Енихан с дружина се зададе и душа си на Аллаха даде. Но поганците се озвериха – даже и къшлите изгориха. Оттам ида, с вино и ракия мъката си искам да убия. Кончето дотука ме доведе, но какво ли чака ни напреде?“

Рече ми жената: „Бре, юначе, мъжко сърце бива ли да плаче? Имам дъщеря като икона – намери я, качи я на коня, заведи я горе на Карлъка, дето се забравя всяка мъка – там пред Бога да ти стане булка. Не повярвах аз на песента ѝ, само се разтъжих от гласа ѝ. Но когато стигнахме потока с вировете бистри и дълбоки – там, където струите скокливи кротко върху пясъка почиват, тя ме спря, нагази във водата, дрипите си просна сред тревата, цяла потоци се като мряна и накрая, мокра и засмяна, на брега излезе полугола, стръкче във косата си забола. Гледам – не жена, а самодива! Гледа ме – сърцето ми пробива!

С твърди шпори аз подкарах коня, а сърце ми стъпките му гони... Както ме напътваше жената, тъй направих, стигнах пещерата. Скоро при Славена се оказах, думите на майка ѝ разказах. Моми и невести замълчаха, в мрака само капките шептяха... Чакахме Славена що ще каже. „Идвам с тебе и във Турско даже!“ –

рече тя и весел смях отекна, а на мен в гърдите ми олекна. След това на свещи ни венчаха, сенки по стените заиграха... Имаха и библия в позлата – тяхното имане под земята. Аз разчуних питата и клина за добър късмет на нас двамина. Бе оскъдна нашата венчавка, но по смях, по песни и заявкис сигурно надмина Рамазана в белите сараи на султана. И не знам кога ли сме заспали във високата подземна зала...

Щом настана глъчка в пещерата, хванах аз жена си за ръката и след кратки думи на раздяла, тръгнахме да си намерим дяла. Но когато вънха аз изведох и под слънцето към нея сведох погледа си, стресна ме Славена – парцалива, със коса сплъстена, по лицето ручейчета кални, гледах я и ставаше ми жално. Стори ми се грозна, неугледна. Тя разбра, в очите ме погледна и започна песен да наглася, сякаш вятъра ѝ я донася: „Бела съм, бела, юначе, цела съм света огрела!...”

Плод узрява половин година, а човек – докато се помине. Не повярвах аз на песента ѝ, само се разтъжих от гласа ѝ. Но когато стигнахме потока с вировете бистри и дълбоки – там, където струите скокливи кротко върху пясъка почиват, тя ме спря, нагази във водата, дрипите си просна сред тревата, цяла потоци се като мряна и накрая, мокра и засмяна, на брега излезе полугола, стръкче във косата си забола. Гледам – не жена, а самодива! Гледа ме – сърцето ми пробива!

Габнах я и вече от години всичко си делим наполовина. Според майчината ѝ заръка заживяхме горе на Карлъка. Гледаме овчици и дечица, пълниме си празните паници, пеем си Славенината песен, а за нея и Карлък е тесен, та префркъна като птичка плаха и мнозина други я запяха: „Бела съм, бела, юначе, цела съм света огрела! Един бе Карлък останал и той не щеше остана, ам беше в мъгла отънал...”

*Ахрида - област в Източна и Средна Родопа. Тук използвам името „Родопа“, защото то е оригиналното име, останало от нашите прадеди, както и името „Европа“. Генетичните изследвания показват, че българите са потомци на коренното население в нашия кръстопътен регион, който е люлка на една от най-старите цивилизации. (Бел. – авт.)

РАЗХВЪРЛЯНИ МИСЛИ ЗА ЧУДОМИР

*„Художествените произведения не се мерят с аршин, ни на кубик. За тях трябва огромен житейски опит, голяма култура и силно чувство на отговорност.“
Димитър Христов Чорбаджийски – ЧУДОМИР (1890 – 1967)*

Далече съм от мисълта да пиша литературна статия за Чудомир, анализ на творчеството му или хвалебствия. Искам да покажа уважението и възхищението си към един писател, когото харесвам и ценя от ранната си младост и продължавам да препрочитам и сега. А също да отдам почит към баща ми, който ме запозна с разказите на Чудомир и неговите неповторими „нашеници“, и ми каза: „Той е много голям писател, моето момиче, защото него го харесват както обикновени хора с основно образование, така и академици. Разбира се, по различни причини!“ Разбрах какво точно е искал да ми каже, когато започнах да се занимавам сериозно с литература. Видях, че има автори, дотолкова елитарни, че творбите им трябва да се издават в тираж до 500 броя, защото толкова са читателите, които могат да ги разберат и оценят. А има и други, които се харесват само на хора с интелект доста под средния...

Помолих да ми изготвят библиографска справка на материалите, писани за Чудомир. Когато я получих, очите ми станаха на по-малки: седем страници дребен шрифт. И то само за литературната му дейност. Не беше включено нищо за него като художник и директор на музеи и читалището. Писали, писали, та са се забравили. Както казваше Чудомир – „голям калаблък!“

Има спомени от роднините му до девето коляно и на родини на роднините. Писатели, журналисти, изкуствоведи, литературни критици и т.н. Малките книги са с по двеста страници, големите – по четиристотин! Ежегодно се провеждат конференции, фестивали, изложби, кръгли маси, тържества, родови срещи, има и фондация... Баба ми имаше много точен израз за това явление: „Умри, че да ми домилееш!“ Чудомир би казал: „Я, колко много хора ядат хляб покрай моето име!“

Разбира се, сред плявата има и много стойностни неща, в които авторите определят Чудомир като „безспорен класик на късия хумористичен разказ и автор на живописния и мъдър свят на нашениците.“ Бих могла да изброя голям брой творби, написани добросъвестно, с голяма вещина и познаване на материята, но се зарекох да не споменавам нито автор, нито заглавие! Затрупа на от цялата тази книжнина, разбирам, че не мога да напиша нормална статия за Чудомир, затова ще чопна по някоя мисъл откъс-оттам. Може да не се получи съвсем политически коректно, но нейце!

Историята със съобщението за мнимата смърт на Чудомир на бойното поле я прочетох в осем книги. Сигурно я има и в още, но кой да ти я търсе!

Един начинаещ поет минавал през Канлък, решил да се запознае с Чудомир и

да получи автограф. След това написал три листа спомени. Журналист от „Стършел“ упреква писателя, че не дава никакви материали за вестника, а Чудомир го успокоява, че и това ще бъде, ама скоро няма да е...

В друга книга една изследователка на творчеството на Чудомир обяснява защо той спира да пише разкази: „След Девети септември 1944 година българското село се промени. Земята се изземва и се включва в ТКЗС. Чудомировите нашеници на могат да осъзнаят това ПОЛОЖИТЕЛНО явление. Те се затварят в себе си, обезличават се и губят своята колоритност.“ Затова Чудомир престава да пише за тях. А пък ние знаем, че когато един писател рязко спре да пише, той всъщност продължава да пише и с мъчанieto си крещи!

Не мога да подмина и 70-годишния юбилей на Чудомир. Той не иска никакви „всенародни тържества“ и смята да го отпразнува в тесен семеен кръг. Но когато държавата желае да те чества тържествено: „Няма не искам, няма недей!“... В старите американски филми често някой от героите казва на партньора си: „Давам долар, за да узная мислите ти!“ И аз бих заплатила, за да разбера какво е мислил Чудомир на юбилея си, седнал между Георги Караславов и Петър Калайджиев, и слушащ хвалебственото слово на Ангел Тодоров, от което му горчи...

И накрая стигам до днешните му, които също са „разчепкани“ от изследователите му. През 50-те години той е принуден косвено да уверява властите, че „прави честни усилия да учи марксенинизма и да преодолява всички наслоения и навици от миналото“. През 1951 г. записва в една от тетрадките: „Отново ме върмичиха да рисувам портрети на Сталин, Димитров, Кирков. Направих даже стенлист за Благоев и старото тегло започна. Изглежда, че тук и така ще се мре.“...

Техническият прогрес се движи напред със скоростта на светлината. Много скоро в небето ще видиме детини коли, но в някоя от тях задължително ще има и един „Гъзлив Съби“. А някоя дама, овладяла изкуствения интелект, която може с един клик да влезе в Библиотеката на Конгреса на САЩ и да намери нужния ѝ документ, в душата си ще бъде точно като героинята на „Не съм от тях“. Защото народопсихологията и човешката природа много трудно се променят.

А Чудомир е велик!

Маргарита Сапунджиева

АДРЕС: 6003 СТ.ЗАГОРА, УЛ.ХР. БОТЕВ 4

ГЛАВЕН РЕДАКТОР: ЙОРДАН АТАНАСОВ

ТЕЛ: 042/649-110, GSM 0888 790 135

РЕДАКТОРИ: РУМЕН СТОЯНОВ, ИВАН БОЧЕВ,

КРАСИМИРА БОЖАНОВА

ИЗДАТЕЛ: НЧ "ДАСКАЛ ПЕТЪР ИВАНОВ-1988"

E-mail: lit_glas@abv.bg

Интернет страница: literaturenglas.com

IBAN: BG14 UNCR 7630 1074 8633 90 BIC: UNCRBGFS

УНИКРЕДИТ БУЛБАНК СТАРА ЗАГОРА

ПЕЧАТ: "ЛИТЕРА ПРИНТ" АД - СТАРА ЗАГОРА

НЕ СЕ ВРЪЩАТ И НЕ СЕ РЕДАКТИРАТ МАТЕРИАЛИ!

АБОНАМЕНТ - САМО В РЕДАКЦИЯТА

ГРИГОРЕ ВИЕРУ – ЗАЩОТО ОБИЧАМ...

Думи за лириката на големия поет на Молдова

15 ГОДИНИ БЕЗ ГРИГОРЕ ВИЕРУ

Прелестни в своята ясност и простота, стиховете на Григоре Виеру (1935 - 2009), неизменно събуждат чувството за красота и хармония у всеки, докоснал се поне веднъж до тях. „Поредица от вълшебни“ мигове ги нарече един румънски критик и може би това е най- краткото и точното им определение. Виеру е сякаш поет от друго време, от друг свят, далече от прозата на забързания ни ден, дори от технизирания ни век. Чужда на новите школи, пост модернистичните подражания и експериментите е тази лирика. Корените ѝ са дълбоки – идват от богатия румънски фолклор, от тъжните народни песни – дойни, от невероятната балада „Миорица“, от поезията на неговия кумир, последния европейски романтик Михай Еминеску.

Първите теми и мотиви и образи: земята, родния край, гората, жената, майката, дървото, розата, зеления лист, камъка, облака, сълзата – остават завинаги в поезията на този автор. И може би образът на майката е доминиращият, най- устойчивия сред тях. Наистина, до Григоре Виеру не бях срещал друг поет, съчинил толкова много стихове за своята майка. Майката като символ на живота, на всичко истинско, чисто и свято. Затова и неговият изтънкат критик и изследовател, академик Михай Чимпой, определи творчеството му като „майчина вселена“:

„На разсъмване
косите на майката
стават бели
като сняг –
и на майката на страхливия,
и на майката на смелия.
А може би
на майката на страхливия
да са по-бели
дори от белия
сняг.”

Най-общо казано: Григоре Виеру е типично „селски поет“. Фолклорното начало у него е твърде силно. Обкръжаващият го природен свят – Бесарабия с нейните хълмисти полета, реката Прут, пасищата, вековните гори, нивите, лозята и градините – всичко това до голяма степен влияниие върху психологическото и емоционалното състояние на неговия лирически герой. И той непрекъснато търси опора в този скъп за него свят. (Градът му е далечен, чужд, определено непривлекателен е за него.) Докато природата съпровожда неизменно неговите мисли и чувства.

Да, синовното чувство на поета към нея се простира не само до родния дом и край, но и към цялата страна и към цялата Земя. Земята, която „два пъти на ден сменя ризата си – едната на работник, пропита с пот, а другата – чиста, прозрачна, пропита със същите човешки...”

Дълбоко интуитивен автор, Виеру създаде не философска поезия, а поезия за философията на живота. Стихове, в които откриваме и онази прекрасна и непреводима на български, а и на останалите езици по света, румънска дума: *drag*, която може да се преведе условно като мъка, жал, желание, копнеж, любов. Дълбоко поетична дума, която е била любима и на великия Еминеску. Поетичен свят, с удивителна сила на вътрешното сцепление между теми, мотиви, образи, чувства и изразни средства:

„Ти си щастлив, картофе мой –
цялата земя те прегръща!
Ти си щастлива, ябълко моя –
целият въздух те прегръща!”
А на човек му стига
и късче земя,
но късче небе
му е малко.
Ако имаме небето –
цяло, без остатък,
тъй ще сме щастливи.
Като теб, картофе мой,
като тебе, ябълко моя...”

Виеру се вълнуваше премного и от смъртта. Той опоектизира смъртта от позицията на едно, бих подчертал, мистично опиянение пред нейното вечно и неразгадаемо тайнство. Усещаше тази неизбежна и неизтощима диалектическа зависимост между Смъртта и Живота. В литературата на Бесарабия той остави може би най- силните стихове за смъртта, за преходното и трайното в човешкия живот:

„Велика си, Смърт,
но самотна.
Аз имам дом и любов,
ти нямаш, нямаш...”

Но в поезията си до голяма степен остана в плен на любовта. Всъщност, като червена нишка тя пронизва цялото му творчество. Не случайно антологичният му сборник е озаглавен „Защото обичам“. Любовният мотив при него обаче е твърде близък до пантеизма на великия му предшественик, считан за „бащата на румънската поезия на XX век“ – Лучиан Блага (1895 - 1961). Мисловните и философските измерения на лириката на Блага импонираха твърде много на Виеру, за да сътвори прекрасни стихове като:

„Скоро
ще изгрее Слънцето –
ще заприлича на тялото ти:
голо и нежно, покрито с роса.
Житни класове ще го целуват,
ще го милват клони на липи.
Скоро
ще залезе Слънцето –
ще заприлича на лицето ми,
тъжното:
Земята ще го покрие,
водите ще го изпият.”

У Григоре имаше нещо детско. И в по-късна възраст приличаше на дете. Чист, безхитростен човек, с аурата на дете. (Такъв беше и прекрасният поет Никита Станеску (1933 - 1983), когото имах щастието да познавам и да превеждам.) Неслучайно Виеру пишеше много стихове за деца и дори композираше песни за тях. Създаде и великолепен Буквар – Абecedар, с който да се обучават на родния, румънски език децата от Молдова-Бесарабия.

„Детско изразяване“, при което реалното е едновременно и приказно. Но това „детско“, разбира се, не е израз на някаква инфантилност. То е плод на светлия дух на един поет, познал и красивото, и грозното в живота. Решил да преодолее второто със силата на красотата и хармонията, в които е потърсил своята опора. И ако се обърнем към биографията му: роден в бедно селско семейство, останал отрано сирак / баща му загива на фронта през войната/, изпълнени с труд и лишения юношество и младост, ще си обясним и неистовата му жажда за красота, която търси в поезията, музиката и фолклора.

В литературата на Молдова - Бесарабия, тази неведнъж поробвана многострадална земя (чиято нещастна историческа съдба напомня за нашата Македония!), Виеру влезе в началото на шейсетте години категорично, не като плах дебютант, без уговорките на младостта. Първите му стихове направиха силно впечатление с характерното му, романтично възприемане на света, което постепенно се промени, но не претърпя силни катаклизми.

В късните му строфи, бих казал, преобладава трагическата изповедност под напора

на тревожните въпроси защо животът е именно такъв и често срещаната тема за Смъртта. За Григоре Виеру поезията беше не само любов и радост, но и опитомена болка. Особено в периода на обявяването на независимостта на родината му. В тази бурна политическа борба се включи активно и той, „народният поет на Молдова“. Като всеки истински народен поет, не можеше да стои далече от своя народ.

Огнян Стамболиев

СТИХОТВОРЕНИЯ ОТ ГРИГОРЕ ВИЕРУ В ПРЕВОД НА ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ

ТЪЖНА ПЕСЕН

“Велика е смъртта!” – Рилке

Велика си смърт
но самотна.
Аз имам дом и любов –
ти нямаш, нямаш
Нежна е сянката на чучулгата,
Дето лети над полето.
Зелени са ябълките, по които
пълзят охлювите на звездите.
През мен минава една тъжна песен,
точно сега, в този миг.
Аз имам къде да умра –
Ти нямаш, нямаш...

ЖИВЕЯ

Живея
в края на любовта.
В следата ѝ
е моята вяра.
Живея
в края на песента.
В следата ѝ
е моята надежда.
Живея
в края на песента.
В следата ѝ
е моята надежда.
Живея
в края на хляба.
В следата му
е моята любов към вас.

ВЕНЧАЛЕН ПРЪСТЕН

От времето и от труда
пръстите на мама
изтъняха нато свещи.
И когато миналата есен
а полето събираше картофи,
От пръстите ѝ падна
пръстенът –
Венчалният ѝ пръстен.
Всеки ден оттогава
тя се потапя в земята
/като в черна вода/
и търси пръстена.
Ах, ето тук,
точно тук, под краката ми
се надигат вълните на земята.
Скачам встрани,
встрани,
още встрани,
Да не ѝ преча с тежестта си.
Поне аз.

КАМЪК

Ето го камъка,
дето никого не е ударил.
Стои си той,
не помръдва
от мястото си –
от твой гроб
мамо.
Смирено го прегръщам
като нещо свято.
Ще си отида скоро
и аз от този свят,
мамо.
Ще ме изпратят
насълзените букви
на твоето име,
върху камъка издялано,
мамо.
Камък,
дето никого не е ударил.

АРФА

Помислих си,
че и зминте ще запеят.
Обтегнах върху арфата си
струните- змин.

Сред лозовите пръчки
и белите коси на мама
те затрептяха.
Заставах прав
под зреещите ябълки,
а струните запяха сладко.

Нощта
настъпи скоро
и в леса закрачих сам.
След миг усетих да пълзят,
да се увиват,
телата на влечугите студени,
по тялото ми и нозете.

Със съсък яростен
забиха зъби във лицето ми –
поискаха да ме затрият
от света.

Но аз докоснах мамините струни,
успях да викна своите другари.
Когато в мен
живота се завърна –
видях,
че арфата ми победа.

СВЕТЛИ И ЧИСТИ ДУМИ

Просветлявам, изчиствам
своите думи.
Тяхната чистота
ми е свидна.
Почистете и вие
вашите думи.
Всичко, което можете изчистете:
вятъра,
бурята, водата,
в която се оглежда
Луната.
Аз почистих своите думи,
ръждахали от мълчанието.
Казах вече всичко.
Сега ме зове звезда от Небето,
а може би и мама от гроба...
А вие, чистете, просветлявайте:
вятъра,
бурята, водата,
в която се оглежда Луната.

МЕЖДУ ОРФЕЙ И ХРИСТОС

Окоето ми прогледна
и издъхна.
Сълзата стана
надгробен паметник
за него.

Друго небе
ще се яви.
Друг свят
ще се отвори
за моето око.
А камъкът
ще се отмести.

ОБИЧ

Който се цели в мен,
цели се в моето дете.
А няма то е виновно?
Който се цели в мен,
цели се в моята майка.
А няма тя е виновна?
Който се цели в мен,
цели се в гроба на татко.
А няма той е виновен?
А моята вина каква е?
Аз нищичко си нямам,
никого не владея.
само с любовта си живея
и всички обичам...